

סימן כא

בעניין ברכת שעשה את הים הגדול (או"ח סי' רכ"ח)

הצגת הסוגיא ושאלות העולות

איתא במשנה^א בריש פרק ט' דברכות (נ"ד ע"א) "על ההרים ועל הגבעות, ועל הימים, ועל הנהרות, ועל המדברות אומר ברוך עושה בראשית. רבי יהודה אומר, הרואה את הים הגדול אומר, ברוך שעשה את הים הגדול, בזמן שרואהו לפרקים" ע"כ. (וע' תוספתא ברכות פ"ו ה"י).²

ויש לעיין במשנה זו, האם רבי יהודה בא לחלוק על תנא קמא, דלת"ק על כל הימים כולם אומר עושה מעשה בראשית גם על ים הגדול, ור"י פליג, דאשאר כל הימים הוא דאומר עושה מעשה בראשית, אבל על ים הגדול אומר שעשה את הים הגדול. או דילמא רבי יהודה לפרש דברי ת"ק אתא, דלא אמר ת"ק לברך עושה

מעשה בראשית אלא בשאר ימים, אבל בים הגדול קים ליה דאף לת"ק יש לברך שעשה את הים הגדול. ואת"ל דפליגי, יש לברר הלכה כמאן.

עוד יש לנו לברר בדברי ר"י "הרואה את הים הגדול", מהו ים הגדול, האם הוא ים הגדול ביותר באזור ארץ ישראל, והיינו ים תיכון (ו"תנא בארץ ישראל קאי"), או דילמא ים הגדול ביותר בעולם כולו הוא, והיינו אוקיאנוס השקט. ואת"ל דהוא ים תיכון, האם יש לברך מק"ו על שאר ימים גדולים יותר, או דילמא, ים תיכון דווקא, מאיזה טעם שיהיה.

ואם ים תיכון דוקא, איך הדין במי שטעה ובירך כן על אוקיינוס. ולהיפך, אם אוקיינוס דוקא, איך הדין במי שבירך כל על ים תיכון.

א. התודה והברכה נתונה למו"ר הגאון המופלא הנאמ"ן בכל דבריו, רבי מאיר נסים מאזוו שליט"א שעבר בעיון על כל המאמר, והעיר הערותיו החשובות. הערותיו הובאו בהערות שוליים בלשונו הטהור אות באות מתוך כ"י, ושם דנו בדברות קודשו. (הערות לשון וסגנון שהעיר, תוקנו ושולבו בתוך המאמר).

ב. ע' מש"כ אלי בעניין זה מו"ר מח"ס אורחותיך למדני שליט"א (בח"ה סי' ל"ד).

עוד יש לדון, אי נימא דר"י לחלוק על ת"ק בא, צ"ע אם בדיעבד מי שבירך "שעשה את הים הגדול" על ים הגדול יצא י"ח לדעת ת"ק, או לא יצא י"ח, לדעתו לא תיקנו כלל ברכה זו, וצ"ב.

מחלוקת הרמב"ם והטור בביאור שיטת ר"י ביחס לדעת ת"ק

והנה ז"ל הרמב"ם בפיה"מ שם "מה שאמר ר' יהודה לפרקים, ר"ל אם ראהו לאחר זמן, והוא משלשים יום לשלשים יום או יותר, והלכה כר' יהודה" ע"כ. וקצת משמע מדבריו דר"י חולק את"ק, דאם לפרש דבריו בא, א"צ לומר שהלכה כמותו.

ויש לדחות דאדרבה, זהו מה שבא הרמב"ם לאשמועין, דכיון דר"י לפרש דברי ת"ק בא, לכן הלכה כמותו, דאל"כ, למה לפסוק כר"י לגבי רבים, וי"ל.

וזו"מ שמעינן מינה דדעת הרמב"ם דהלכה כר"י. אולם קצת יש להעיר, למה הביא הרמב"ם רק סוף דברי ר"י "בזמן שרואהו לפרקים", ולא הביא תחילת דבריו "הרואה את הים הגדול" וכו', דסו"ס זהו עיקר חידוש ר"י. ושמה י"ל, כי אין לרבינו הרמב"ם מה לפרש בדבריו אלו, ולדעתו רישא דר"י מובנים ומוסברים. ורק בסוף דברי ר"י ראה הרמב"ם צורך לבאר כמה זמן הוי לפרקים דהוא ל' יום, וכמו שביארו כן בש"ס (ברכות נ"ט ע"ב), וכן נראה עיקר. ואמנם בנוסחאות ש"ס דידן איתא בפיה"מ "ואין הלכה כר'

יהודה", ולפי גרסא זו כתבו כמה אחרונים לתמוה על הרמב"ם, שבהלכות פסק בפירוש כר"י (ראה לקמן), ונצרכו לומר שהרמב"ם חזר בו (ע' בב"ח סי' רכ"ח, ובפמ"ג שם א"א סק"א, ובספר הקובץ על הרמב"ם, הובא בליקוטים ברמב"ם פרנקל עמ' ק"ב, וכן העיר הגאון מהר"ן שפירא, הובא בילקו"מ לטור המאור עיי"ש, וע' מעשה רוקח על הרמב"ם, ובכנה"ג רכ"ח הגב"י, וע"ע ראשון לציון ברכות נ"ט ע"ב ד"ה לפרקים). ובנוסחא דידן כתובה הגהה על הגליון, והובא שם פלפול בדעת הרמב"ם בשם הגאון רבי וואלף אופנהיים זצ"ל, עיי"ש.

ואולם כיון שבפיה"מ בנוסחת הגר"י קאפח זצ"ל כתב, שבכ"י הרמב"ם עצמו רואים בעליל שתחילה כתב "ואין הלכה כר' יהודה", ואח"ז חזר בו ותיקן וכתב "והלכה כר' יהודה", אלמא הרמב"ם עצמו כבר חזר בו בפיה"מ. (ודלא כמש"כ רבינו הכנה"ג או"ח סי' רכ"ח בהגב"י, דמיאן לומר שחזר בו).

וז"ל הרמב"ם בהלכותיו (ברכות פ"י הט"ו) "על ההרים ועל הגבעות, על הימים ועל המדברות ועל הנהרות, אם ראה אחת מהן משלשים יום לשלשים יום, מברך עושה בראשית. הרואה את הים הגדול משלשים יום לשלשים יום או יותר, מברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שעשה את הים הגדול" עכ"ל. הרי שפסק כר"י. ומדיוק לשונו קצת נראה דר"י לפרש דברי ת"ק בא, והיינו דכמו שרבינו פתח תחילה דב"ימים" כולם

להיפך, בפשט נראה שלחלוק בא, וממילא אין הלכה כיחיד, ודלא כרמב"ם.

ונראה שניתן לחזק דעת הטור דר"י לא בא לפרש דברי ת"ק, שהרי בכולא

גמרא כשבא ר"י לפרש דברי ת"ק נוקט הש"ס לשון "אמר רבי יהודה, במה דברים אמורים", או אפילו לשון "אמר רבי יהודה, אימתי" לחד מ"ד (ע' ש"ס גיטין ז' ע"ב ובתוס' ד"ה אמר, וברמב"ם שם בעניין זה, ובסנהדרין כ"ה ע"א). ובסוגיין לא אמר ר"י לשון כזה, ודו"ק.

ועוד ראייה לטור מצאתי שהביא הכנה"ג (הגב"י סי' רכ"ח), דאם ר"י לפרש

בא, היה לו לומר "אמר ר' יהודה", ולא "ר' יהודה אומר", עכת"ד. ויש להעיר, שתוס' יו"ט (ביכורים פ"ג מ"ו) הוכיח דכלל זה נכון רק בדברי האמוראים, ולא בדברי התנאים. וכן נראה לי להוכיח ממש"כ חד מן בתראי דקמאי, הוא ניהו רבינו ישועה הלוי בספרו הליכות עולם (שער ב' סוף פ"ב אות מ"ז, עמ' ע"ב) במהדורת שער המשפט) וז"ל "כל מקום שיש מחלוקת בין החכמים אומר הגמרא בחכם אחרון ופלוני אומר, כלומר שמקדים שמו לאמירתו, ולא יאמר אמר פלוני, וכלל זה יהיה שמור בידך שבכל מקום שתמצא בגמרא¹ פלוני אומר בידוע

מברך עושה מעשה בראשית, ומיד פירש דהני מילי חוץ מים הגדול, ואין בזה סתירה כמובן, כמו"כ יש לנו לומר שהבין הרמב"ם בפשט משנה, דאף דת"ק סתם דבריו דעל ימים כולם מברך עושה מעשה בראשית, מ"מ בא ר"י לפרש דאי"ז נכון בים הגדול, ואין כאן שום מחלוקת. כ"נ מסתבר לפענ"ד.

ומצאנו לרבינו הטור (או"ח סי' רכ"ח) שכתב לתמוה על פסק הרמב"ם, וז"ל "על ימים ונהרות הרים וגבעות ומדברות אומר בא"י אמ"ה עושה מעשה בראשית, כתב הרמב"ם ז"ל על ים הגדול מל' יום לל' יום מברך בא"י אמ"ה עושה הים הגדול, ואיני יודע למה פוסק כיחיד, שר' יהודה הוא שקובע לו ברכה לעצמו, ורבנן פליגי עליה" ע"כ. אולם לפי מה שביארנו, נראה דדעת הרמב"ם דר"י לפרש דברי ת"ק בא. ודו"ק.

ומזבן שאין כוונתי לומר שרבינו הטור לא הרגיש בכל זה, אדרבה, גם הטור הבין שלדעת הרמב"ם ר"י לפרש דברי ת"ק בא, ועל זה מקשה הטור "ואיני יודע למה פוסק כיחיד, שר' יהודה הוא שקובע לו ברכה לעצמו, ורבנן פליגי עליה", ור"ל, דלדעתו אין שום ראייה ורמז בסוגיא שר"י בא לפרש דברי ת"ק,

ג. העיר הגאון רבי מאיר מאזוז שליט"א וז"ל "קרוב לודאי שזה פרי הצנזור ובמקור היה כתוב אומר התלמוד והכוונה על המשנה. ואה"נ שיש יוצאים מן הכלל כד' התו"ט עכ"ל. וכוונתו, שאין להביא ראייה ממש"כ הרב הלכו"ע שכלל זה נכון רק בגמרא ולא במשנה, מפני שמסתמא הלכו"ע כתב "תלמוד", וזה כולל משנה. ואיני יודע אם יד הצנזור שלטה בספר הלכו"ע.

שהוא חולק על שלפניו, וכשאומר אמר פלוני בידוע שאינו חולק אלא בא לסייע או להוסיף" ע"כ. ומשמע קצת דהני מילי בגמרא ולא במשנה, כדעת תוס' יו"ט, וכ"כ הרב המהדיר שם (הערה פ"ז). וע"ע בכנה"ג שם שכתב עוד הסברים מניין לרמב"ם דלא פליג ר"י. (וע' לקמן שהבאנו כל דברי כנה"ג).

שוב מצאתי את שאהבה נפשי בכס"מ (ברכות פ"י הי"ד), שם כתב וז"ל "ופסק רבינו כר' יהודה, ותמה עליו הרמ"ך, וי"ל שטעם רבינו מדאמרינן בגמרא לפרקים עד כמה, אמר רמי בר אבא אמר ר' יצחק עד ל' יום, וכיון ששאלו והשיבו אליביה, אלמא הלכתא כוותיה. ועוד י"ל, שלא לחלוק בא אלא לפרש, כאילו אמר אימתי הוא אומר על הימים מעשה בראשית, כשאינו ים הגדול, אבל על ים הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול, וכן כתב הרא"ש ב"תשובה" עכ"ל. (ואמנם מתירוצו הראשון של הכס"מ עולה דאף הרמב"ם הבין דר"י לחלוק בא, ואנו דייקנו לעיל מלשון הרמב"ם לא כן, וצ"ע. וע' ב"ח או"ח סי' רכ"ח).

וכ"כ מרן בב"י ליישב השגת הטור (סי' רכ"ח), וז"ל "ומה שתמה רבינו על הרמב"ם למה פסק כרבי יהודה דאמר דמברך על הים הגדול ברכה בפני עצמו, ולא כתנא קמא שלא חילק בין ברכת הים הגדול לברכת שאר ימים, יש לומר דאפשר שסובר דרבי יהודה לא בא לחלוק אלא לפרש, דעד כאן לא קאמר

תנא קמא דעל הימים מברך עושה מעשה בראשית אלא בשאר ימים, אבל בים הגדול מברך ברוך שעשה את הים הגדול. ואח"כ מצאתי להרא"ש שכתב בתשובה (כלל ד' סי' ד'), וששאלת על הים הגדול שאומר במשנה שמברכין עליו ברוך שעשה את הים הגדול, אם הוא ים אוקיאנוס, או הים שלנו שעוברים בו לארץ ישראל ולמצרים. יראה שהוא ים אוקיאנוס דוקא, אף על פי שבלשון הפסוק (במדבר פרק ל"ד פס' ו') נקרא ים שלנו הגדול, מ"מ הכא משמע שהוא ים אוקיאנוס, מדקתני רישא על הימים ועל הנהרות אומר ברוך עושה מעשה בראשית, והדר תנא רבי יהודה הוואה את ים הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול, מדהזכיר ברישא ימים בסתם, ופירש רבי יהודה הים הגדול, משמע דבים אוקיאנוס מיירי, ולא פליג אתנא קמא, דת"ק איירי בשאר כל הימים, דכמה ימים גדולים ישנם בעולם, ואתא רבי יהודה למימר דים הגדול יש לו ברכה בפני עצמו, ותנא קמא מודה בהא" עכ"ל הבי"י.

הרי לנו תשובת הרא"ש מפורשת דר"י לפרש דברי ת"ק, וכמו שכתב תחילה מרן הבי"י מדעתו הרחבה, ודלא כטור. וכ"כ השל"ט"ג (דף מ"ג ע"ב) בדעת הרמב"ם. ובאמת צע"ג על רבינו הטור, למה נטה מדעת אביו, וכתב דר"י פליג את"ק. וכן העיר הרב כנה"ג (הגב"י רכ"ח). ולפענ"ד שדברי אביו האלו בתשובה, לא היו למראה עיניו הטהורות של רבינו הטור, וצ"ע. (והנה בב"י מרן

לא הביא כתירוצו הראשון בכ"מ, דר"י לחלוק בא אליבא דהרמב"ם, ולפי מה שנתבאר לעיל, אתי שפיר).

והנה אמנם כתב הרא"ש דהרמב"ם סובר דר"י לפרש דברי ת"ק בא, אולם עדיין צ"ע מניין זה לרמב"ם, דבפשוטו יותר נראה כדעת הטור שפליגי, שהרי לא אמר ר"י בד"א, או אימתי. ואח"ז ראיתי שכן הקשה הרב דברי חמודות על הרא"ש (פ"ט סוף אות ל"ז. ושם תירץ "כדי למעט במחלוקת עדיף טפ"י, ודוחק). וה' יאיר עיני להבין פשר דבר זה. וע' בספר הון עשיר (לגה"ק רבי עמנואל חי ריקי הי"ד זצ"ל, ריש פ"ט דברכות) על המשניות, מש"כ בעניין זה.

וזיכני בוראי ומצאתי לחד מן קמאי, הוא ניהו רבינו הרשב"ץ שכתב בפירושו לברכות (נ"ד ע"א ד"ה בזמן, עמ' שי"ז בהוצאת אזנים לתורה) וז"ל "ובהא לא פליגי ת"ק ור"י, דקי"ל (סנהדרין כ"ה ע"א) כל מקום ששנה ר"י אימתי, אינו אלא לפרש דברי חכמים" ע"כ. הרי בהדיא שגרס במתניתין "רבי יהודה אומר אימתי" וכו'. ולפי דבריו נוכל לומר דכך גרס ג"כ הרמב"ם¹. והנה בס"ד, הכל בא על מקומו בשלום. (וע"ע בדברי הרשב"ץ בדף נ"ט ע"ב ד"ה פס' ר', עמ' שכ"א).

ודבר זה יש להעיר על מרן הב"י, שלכאורה היה ראוי שיצטט מתשובת הרא"ש מש"כ בסו"ד שעיקר ראייתו דר"י מפרש דברי ת"ק, מהא דפסק הרמב"ם כר"י, דאם איתא דר"י פליגי, למה פסק הרמב"ם כוותיה, וז"ל הרא"ש בתשובה שם (כלל ד' סע' ד') "דאי ר' יהודה הוה פליגי את"ק, ונאמר דת"ק כלל כל הימים וים אוקיאנוס בכלל, אם כן הוי הלכה כסתמא דרבים, ולא ראיתי בפוסקים שפסקו דאין הלכה כר' יהודה. וגם הרמב"ם כתב, דעל ים הגדול מברך שעשה את הים הגדול" ע"כ. ואם היה מביא הב"י דברי הרא"ש האלו היה מעצים את הקושיא על הטור, איך תמה על הרמב"ם שכתב דלא פליגי, אחר שאביו הרא"ש עצמו הוכיח דלא פליגי מפסק הרמב"ם גופיה, וצל"ע.

מחלוקת הרא"ש וזה"ר יונה בביאור ים הגדול

והנה מרן הב"י מיד אחר שהביא דברי הרא"ש הנ"ל בתשובה, הוסיף וכתב וז"ל "וזה"ר יונה (מ"ב ע"ב ד"ה הרואה את) כתב דהא דתנן ים הגדול, למעט ימים קטנים שהם כמו שלוליות שנפרדין מהים הגדול, שאינו מברך עליהם" ע"כ. ונראה לי ביאור כוונת הב"י בהביאו דברי ר' יונה כאן, ותחילה יש

ד. העיר הגאון רבי מאיר מאזוז שליט"א וז"ל "אין להמציא גירסאות מדעתנו. תבדוק בחלופי נוסחאות במשניות הגדולות ובמהדורת הרב קאפח כי שם באה המשנה מנוסח כ"י הרמב"ם"

להבין היטב ראיית הרא"ש דים הגדול הוא ים אוקיאנוס דווקא.

ולפענ"ד ביאור דברי הרא"ש כך הוא, דאחר שת"ק אמר דעל ימים מברך עושה מעשה בראשית, ור"י לפרש בא דהני מילי חוץ מים הגדול, הנה אם נפרש דים הגדול הוא ים תיכון, דהוא ים הגדול שבא"י, א"כ מאי קאמר ת"ק דאשאר ימים מברך עושה מעשה בראשית, איזה שאר ימים יש בא"י, שים תיכון יחשב לגביהם ים גדול. ע"כ דת"ק איירי בימים דכל העולם, וממילא יים הגדול" דהוסיף ר"י הוא ים גדול ביחס לימים דכל העולם, וודאי דים אוקיאנוס הוא, שהוא הגדול מכל ימות העולם. ע"כ ביאור דברי הרא"ש (שו"ר כע"ז בד"ח אות ל"ז. וע' בספר גט פשוט סי' קכ"ח ס"ק מ"ו שהביא עוד ב' ביאורים בכוונת הרא"ש).

וע"ז בא הב"י לומר, דלפירוש הר"ר יונה אין הכרח כלל בראיית הרא"ש, דהר"ר יונה פירש שים הגדול הוא ביחס ל"ימים קטנים ושלוליות", והיינו דתנא בא"י קאי, כגון ים כנרת ושאר שלוליות גדולות קצת, ועל זה בא ר"י לומר דעל ים הגדול ביחס לאותם שלוליות, יש לברך שעשה את הים הגדול, וודאי דהיינו ים תיכון דהוא ים גדול ביחס לשלוליות.

וע"ז פליג הרא"ש, דלא מסתבר דמשלוליות בא התנא לאפוקי. (וע' היטב בשלט"ג על הרי"ף מ"ג ע"ב אות ג'). כ"נ לי בואר דברי הב"י, ונמצא דר' יונה והרא"ש פליגי.

ולענ"ד לא נראה לומר דהר"ר יונה מחשיב כל ימים שבעולם בכלל "שלוליות", וגם לדעתו אין לברך אלא על ים אוקיאנוס (כדעת הרא"ש), דדבר זה זר מצד הסברא, ומרהיטת לשון הב"י נראה דפליג ר' יונה על הרא"ש, וכ"כ כמה אחרונים להדיא, ודי בזה.

ומעתה אם כנים דברינו, לכאורה אין צורך במה שכתב הרב משנ"ב (בסי' רכ"ח סק"ב. וכ"כ כע"ז הרב ד"ח אות ל"ז), דלדעת מרן ים הגדול שהוא ים תיכון, נקרא שמו ים הגדול "מפני חשיבותו של ארץ ישראל", דלפי מה שביארנו, מרן פוסק כר' יונה (ראה הטעם לקמן), ולדעת ר' יונה ים תיכון הוא ים גדול ביחס לשלוליות, וכנ"ל. כ"נ לי ביאור דברי מרן הב"י.

וגם בס' פתח הדביר (סי' רכ"ח אות ב') כתב דהשו"ע פוסק כרבינו יונה דלא כהרא"ש. וכ"כ עוד אחרונים. (וע' בפרישה סק"ג). ובפרט, שמצאתי כתוב בספר גט פשוט (סי' קכ"ח ס"ק מ"ו) וז"ל "אין סברא לומר דמשום כבוד א"י נתקנה

עכ"ל. ועשיתי כמצוותו, ושם לא הביאו שום גירסא "אימתי". ואומר, לא המצאתי גירסא, רק כתבתי השערה, שאחר שמצאנו גירסא מסוימת בדברי ראשון אחד, יתכן שאף ראשון אחר גרס כן. אמנם לא הכרחתי ולא החלטתי דבר.

ברכה זו, דאין טעם זה מספיק" וכו' ע"כ, עיי"ש. (ובשו"ת דברי יציב או"ח סי' צ"ה אות ב' והלאה, כתב ג"כ כעין דברי המשנ"ב, עיי"ש, ולפענ"ד אין דבריו מוכרחים. ובפרט כל מה שדרש שם הם דברים מחודשים מאד, וכן רמז שם בעצמו בסו"ד, ואכמ"ל יותר).

והעיר לי ידי"נ הרה"ג הרב שלמה הירש שליט"א, שכנראה המשנ"ב הבין בדעת השו"ע, שאין לברך ברכת ים הגדול אלא על ים תיכון ולא על שאר ימים גדולים, ולכן כתב סברא למה ים תיכון דווקא (משום חשיבות א"י). עכת"ד. וצ"ע.

ומעתה מה שיש לנו לברר, האם לדעת ר' יונה יש לברך ברכה זו על ימים גדולים יותר מים תיכון, כגון אוקיאנוס השקט, או שמא ים תיכון דוקא.

ונראה שיש לתלות דבר זה בטעמו של ר' יונה, דלפי מה שביארנו טעמו הוא כי ים תיכון הוא גדול ביחס לשלוליות, א"כ כ"ש שמברך בשאר ימים גדולים יותר, דאין עניין עצמי ביים תיכון וכנ"ל. (וכ"כ למעשה הגאון יעב"ץ במור וקציעה סי' רכ"ח, וכ"כ הרב גט פשוט סי' קכ"ח ס"ק מ"ו, וכ"כ מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל ח"א סי' ט"ל אות ט', וכ"כ בשו"ת בצל החכמה ח"ב סי' י"ב סוף אות ד'). אולם לפי מה שכתב הרב משנ"ב דים תיכון חשיב ים הגדול מפני חשיבות ארץ ישראל, מסתבר שלא שייך לברך ברכה זו על שאר ימים גדולים,

שאין להם שייכות לחשיבות א"י. וצ"ע. **ואחר** העיון נראה דבאמת גם הרב משנ"ב מודה לכל מה שנתבאר, ומה שכתב "מפני חשיבותו של ארץ ישראל", בא ליישב שאלה אחרת, דסו"ס גם הר"ר יונה יודה דים תיכון לא הוי ים הגדול ביותר, ומדוע שייך לקוראו בשם "ים הגדול", ועל זה משיב המשנ"ב, דגם ים תיכון חשיב ים הגדול, מפני חשיבותו דהוא ים המוליך לא"י, ולעולם גם המשנ"ב יודה דק"ו הוא לברך על ים אוקיאנוס שעשה את הים הגדול, וכן נראה לענ"ד, אף שדבר חידוש הוא.

אמנם לדינא לדעת המשנ"ב עצמו אין נ"מ בכל זה, דהוא סובר כדעת האחרונים (ע' לקמן) שחלקו על מרן שפסק כר' יונה, ופסקו כהרא"ש, דאין לברך אלא על אוקיאנוס, ולא כתב המשנ"ב דבריו אלא לדעת מרן (לפי דעתו בהסבר שיטת השו"ע), וכדמוכח מהקשר דבריו, עיי"ש.

וע' בכיה"ל (רכ"ח ד"ה ועל) שהביא מלשון רש"י (נ"ד ע"א ד"ה לפרקים) שכתב "ולפי שהוא חשוב וגדול מכלן קבע ליה רבי יהודה ברכה לעצמו", ומשמע שמפני חשיבותו נתייחד לו ברכה לעצמו. וכ"כ הרא"ה (נ"ד ע"א ד"ה ר'). ונראה דבא לאפוקי שלא נפרש שטעם ר"י הוא דבעי הודאה פרטית, כהא דסבר ר"י גופיה כן לגבי בורא מיני דשאים (ברכות ל"ה ע"א), וכ"כ בהדיא הרש"ש (דף נ"ד ע"א), עיי"ש שהביא ראייה לזה מפסק מרן השו"ע.

לברך על ים תיכון ברכת שעשה את הים הגדול, דהוי פלוגתא דרבוותא, דלדעת הרא"ש אין לברך עליו, ורק על ים אוקיאנוס יש לברך, דאף הר"ר יונה מודה לרא"ש דאפשר לברך עליו, מק"ו (כמבואר לעיל).

אולם מרן השו"ע פסק בפירוש שלא כדעת הרא"ש, וז"ל (רכ"ח סע' א') "על ימים ונהרות, הרים וגבעות ומדברות, אומר בא"י אמ"ה עושה מעשה בראשית, ועל הים הגדול, והוא הים שעוברים בו לארץ ישראל ולמצרים, אומרים ברוך אתה ה' אמ"ה עושה הים הגדול" ע"כ. גם הרמ"א שם לא העיר כלום ע"ד, ומשמע שמודה לו, וכ"כ בשו"ת בצל החכמה (ח"ב סי' י"ב אות ב'). ומעתה צ"ע למה לא חשו מרן ומור"ם לדעת הרא"ש בספק ברכות.

ונראה לענ"ד ליישב בשני אופנים. תחילה י"ל דמרן שכידוע חי כאן בא"י ראה וידע שמנהג העולם לברך על ים תיכון שעשה את הים הגדול, דמסתמא לא היה מרן פוסק נגד המנהג במקום מחלוקת ראשונים, דאם היה המנהג כרא"ש לא לברך, אדרבה, מסתברא דהיה מחמיר לדעת הרא"ש (ועכ"פ היה מציין למנהג). ואם באמת השערתנו נכונה, אתי שפיר, דכלל זה נקוט בדינו, דבמקום מנהג ל"א סב"ל (ע' שו"ת תרה"ד סי' ל"ד).

ועוד יש לי לומר והוא עיקר, ע"פ מה שהוכיחו הפוסקים האחרונים דכל שלא שיקר בברכתו בדיעבד יצא י"ח, וכעין מה דקי"ל (או"ח סי' ר"ו סע' א')

אולם אח"ז מצאתי בפירוש רבינו הרשב"ץ לברכות (נ"ד ע"א ד"ה בזמן, עמ' שי"ז) שכתב היפך זה, וז"ל שם "ס"ל לר' יהודה, דכיון שהוא גדול וחשוב, קבע ברכה לעצמו. ונראה לי (ע' בהוצאת אזנים לתורה הערת המהדיר הערה ט'. ד.א.), דטעמו דאמר בפרק כיצד מברכין, דעל הירקות צריך לברך בורא מיני דשאים, שכל דבר חשוב, צריך ברכה מבוררת" עכ"ל. ולפי דבריו נוכל גם לומר כן בדעת רש"י והרא"ה, ודלא כמש"כ הרש"ש, שדבר חשוב והודאה מבוררת, הם ב' ענינים שונים. וע' בשו"ת משכנות יעקב (סי' ק"ב) שהרגיש בזה. ואח"כ ראיתי בגר"א, שנראה שהבין כרשב"ץ, עיי"ש. וע"ע בספר מגן גיבורים (סק"א) שהאריך בביאור דברי הגר"א. וע"ע בישועות יעקב (סק"א), וי"ל ע"ד. גם בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' ו' מד"ה וע"ד) האריך בביאור דברי הגר"א. וע"ע בדמשק אליעזר, ובתו"ח סופר (סק"ב). ודו"ק היטב בכל זה.

עכ"פ מבואר יוצא לדרכינו, שנחלקו הרא"ש והר"ר יונה בביאור ים הגדול דקאמר ר"י, דלדעת הרא"ש היינו ים אוקיאנוס, ולדעת הר"ר יונה היינו ים תיכון. (ע' היטב רש"י שבת ק"ט ע"א ד"ה ר' יהודה, וקצת משמע שם דסבר כדעת הרא"ש. ואח"ז ראיתי שכ"כ ערוך השלחן או"ח סי' רכ"ח סק"ג).

דעת מרן השו"ע במחלוקת

הרא"ש והר"ר יונה

ואני כשלעצמי, כשסיימתי לעיין בב"י חשבתי שמרן השו"ע יפסוק דאין

לאפוקי שלוליות וכו', מ"מ יתכן מאד דלעניין דיעבד אף הרא"ש יודה בזה. כ"נ לי. (וע' לקמן עוד ביאורים למה מרן פסק כר' יונה).

ואולם לאח"ז ראיתי בשו"ת דברי יציב (או"ח סי' צ"ה) שכתב היפך דברי, עיי"ש. ולענ"ד אין דבריו מוכרחים. (ובסוף המאמר הבאנו שכדברינו כתב הרב הלכה ברורה חלק י"א שו"ת אוצרות יוסף סי' ו' סוף עמ' ל"ב בד"ה ויש, עיי"ש). ואח"ז שלחתי מאמר זה למורי הרב הגאון בעל מח"ס שו"ת ארחותיך למדני שליט"א, וע' בדבריו בהערה¹.

דאם בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא, ואף שטעה ושינה, מ"מ כיון שלא שיקר, והודה הודאה שיש בה אמת, שפירות האילן ג"כ גדלים באדמה, לכן בדיעבד יצא. כמו"כ נאמר אנו בנד"ד, מרן ס"ל דאף הרא"ש מודה שמי שבירך על ים התיכון שעשה את הים הגדול יצא י"ח בדיעבד. ואף שהנוסח הוא "הים הגדול" בה' הידיעה² (ע' בד"ח שם), מ"מ סוף כל סוף נראה שאין שקר לומר כן על ים גדול מאד (אף שאינו הים הגדול ביותר), דמסתבר דאף דהרא"ש לא הסכים עם הר"ר יונה דים גדול אתא

ה. העיר הגאון רבי מאיר מאזוז שליט"א וז"ל "מה בכך, ביהושע א' כתיב הים הגדול על הים התיכון" עכ"ל. ורצונו לומר שאף בפשיטות יש לומר ש"הים הגדול" דמתניתין קאי אף על ים התיכון. ואנא דאמרי, דילמא לשון תורה ונביאים לחוד, ולשון חכמים לחוד. ואין להביא ראייה מלשון הנביא לנוסח ברכות שתקנו חכמים. וע' בהערה לקמן.

ו. וז"ל "ויש להעיר, שהלא כתב הרא"ש בתשובה הנ"ל "יראה שהוא ים אוקיאנוס דוקא". ונראה מלשון זה שהפירוש של "הים הגדול" הוא דוקא ים אוקינוס. וכן ממ"ש "דת"ק איירי בשאר כל הימים, דכמה ימים גדולים ישנם בעולם, ואתא רבי יהודה למימר דים הגדול יש לו ברכה בפני עצמו", נראה דאין "כמה ימים גדולים", בכלל "הים הגדול" כלל. ולכן לכאורה נראה שאף בדיעבד לא יצא י"ח בברכת הים הגדול על ים התיכון. וראיתי בדברי חמודות (בפ"ט דברכות אות ל"ז) שכתב על דברי הרא"ש "כיון שהתנא אומר הים הגדול בהיי"ן הידועות, ואלו היתה כוונתו על כל ים שהוא גדול לא הו"ל לומר אלא הרואה ים גדול. ועוד, הרי נתת דבריך לשיעורין, וכי איזה ים אנו יודעים שיהיה ראוי שיקרא גדול או לא" ע"ש. הרי משמע שדוקא ים אוקיאנוס בכלל הברכה של הים הגדול, ולא שאר ימים גדולים. וראיתי בכנה"ג (בס' רכ"ח בהג' ב"י) שכתב "והרא"ש ז"ל השיבו דלא אמר רבי יהודה אלא על ים אוקיאנוס דוקא ולא על ים שלנו, אע"פ שבפסוק נקרא ים הגדול וכו', דאפילו לדברי הרא"ש בלשון פסוק נקרא ים הגדול שפיר מצי לברך על הים הגדול, וזה דבר פשוט ומבואר מעצמו". הרי לדעת הרא"ש בדיעבד אם בירך על ים התיכון הים הגדול יצא י"ח. הרי נראה שלדעת הרא"ש דוקא בים התיכון יצא י"ח בדיעבד אם בירך הים הגדול, ולא בשאר ימים גדולים. ונראה שאין זה דומה למי שבירך כפה"א על פרי העץ שיצא י"ח בדיעבד, דהתם ודאי שפרי

כזה, לא יצא י"ח, ולא דמי לברכת העץ והאדמה, דודאי לכו"ע יש מקום לשתי ברכות אלו, וצ"ע בכל זה.

עכ"פ בדעת הרא"ש (שבפירוש כתב דר"י לפרש דברי ת"ק בא) נראה לי שנכון לומר שיודה שמי שבירך שעשה את הים הגדול על ים תיכון, יצא י"ח בדיעבד. ואשר ע"כ יכל מרן בשופי לפסוק כדעת הר"ר יונה אף לכתחילה, דגם החולק מודה בדיעבד יצא! וע'

והשתא דאתית להכי, נראה דיתכן לומר, דאף אי נימא דר"י לחלוק על ת"ק בא וכדעת הטור, ות"ק סובר דעל כל ימים ממש יש לברך רק עושה מעשה בראשית, מ"מ כבר אפשר לומר דבדיעבד יודה ת"ק לר"י, כיון דלא שיקר בברכתו, ודר"ק. ואולי יש לדחות דרך זו, דכיון דלת"ק לא נתחדשה כלל ברכה זו "שעשה את הים הגדול" (למ"ד דר"י לחלוק בא), ממילא מי שיברך בנוסח

העץ בכלל פרי האדמה. אולם בנד"ד הוא אינו ברור כלל אם שאר ימים גדולים הם בכלל הברכה "הים הגדול", שהרי נתת דבריך לשיעורין כמ"ש הדברי חמודות הנ"ל, ולא נודע לנו איזה ים נקרא גדול או קטן, וכל זה תלוי על דעת כל אדם, שמה שנראה גדול לזה נראה קטן לאחר. ולכן בשלמא שאוקיאנוס הוא הים הגדול, ובשלמא שאף ים התיכון בדיעבד הוא ג"כ הים הגדול כיון שכן מצינו בפסוק כמ"ש הכנה"ג, אבל לומר כן על שאר ימים אף שהם נראים גדולים, לא מצינו הוכחה ברורה לזה, שמי יכול לומר איזה ים הוא גדול ואיזה ים הוא קטן. ולכן י"ל שבידיעבד אין יוצא י"ח בברכת הים הגדול על שאר ימים גדולים כיון שאין הוכחה ברורה על זה, אלא רק על ים התיכון וכמבואר בכנה"ג הנ"ל. ואין זה דומה לברכת בפה"א על פרי עץ, דשאני התם שודאי שפיר י"ל שהעץ בא מהאדמה. וראיתי שהעיר כת"ר על דברי הכנה"ג הנ"ל "לא הבנתי דבריו, שהרי כל עיקר חידוש הרא"ש הוא לומר דשאני לשון חכמים מלשון תורה, וים הגדול שאמרו חכמים אינו ים הגדול של תורה, ולמה יודה בדיעבד יצא, שהרי נוסח הברכה חכמים קבעוהו לפי דעתם, ולהרא"ש לא תיקנו כן על ים התיכון, ומנלן דיודה. ולא ידעתי למה לא כתב שיתכן שהרא"ש יודה מטעם שכתבתי לעיל, דסו"ס לא שיקר ברכתו". והערה נכונה היא, אלא נראה שהכנה"ג כתב כן בדעת הרא"ש כדי ליישב דעת מרן שפסק שיש לברך ברכת הים הגדול על ים התיכון, כמבואר שם. ומ"ש שהטעם הוא משום שהוא לא שיקר בברכתו, י"ל שאף הכנה"ג מודה לזה, אלא שי"ל כן רק לגבי ים התיכון כיון שיש הוכחה ברורה מהפסוק שהוא ג"כ ים גדול, משא"כ בשאר ימים גדולים שבכל אחד יש ספק אם הוא נחשב גדול או לא, ונתת דבריך לשיעורין. ולכן אף הכנה"ג מודה שהוא לא שיקר אם בירך על ים התיכון ברכת הים הגדול, והוא רק הביא הפסוק כדי להוכיח שאף ים התיכון בכלל ים גדול עכ"ל. ויש להתיישב בכל זה ועח"ל. (וממה שכתב בתחילת דבריו לדייק מלשון הרא"ש, יש להעיר על דברי הגאון הנאמ"ן נר"ו באור תורה אב תשע"ג, סימן קל"א אות ה', והבן).

ז. ע' מש"כ בזה בהערה לקמן.

בגר"א דמשמע מדבריו דמרון פסק לברוך על ים תיכון, דהכי כתיב בקרא, וצ"ע.

בירור דעת ראשונים נוספים בסוגיין

וע' בהלכות ברכות למהר"ם שפסק דעל ים הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול, כר"י. וכן נראה מסתימת הרא"ש (פ"ט סוף סי' י"ד). ובאמת רבינו הטור שם בקיצור פסקי אביו השמיט דברי הרא"ש בזה, ואזיל לשיטתו (וע' דברי חמודות על הרא"ש אות ל"ח). גם בספר ארחות חיים (ברכות סי' נ"ז) נראה דפסק כר"י. וכ"כ הסמ"ג (עשין כ"ז), והסמ"ק (ברכות קנ"א). וכן נראה מדברי ר' ירוחם (ני"ג ח"ב), ומדברי האשכול (הלכות ברכות ההודאה), והרוקח (ס"ס שמ"ג), והפרדס (שער ח'), ואוהל מועד (שער הברכות דרך ג' נתיב ח'), וכ"נ מהאגודה, והמכתם. וכ"כ שלט"ה"ג (על הרי"ף פ"ט דברכות).

ואבודרהם (הלכות ברכות שער ח') כתב דים הגדול הוא אוקיאנוס, כהרא"ש. ומשמע שם דפוסק ג"כ כר' יהודה. ואולם ע' בספר הבתים (ברכות שער י"ג סע' י"ב עד ט"ז). ושם בס' י"א סתם כר' יהודה. והראב"ן (מס' ברכות סי' ר') סתם כדברי ת"ק, שכתב "על הימים אומר עושה בראשית", והשמיט דברי ר"י. וכ"ה בספר צידה לדרך (מאמר ראשון כלל ג' פכ"ח). וכעיי"ז בפסקי הריא"ז (פ"ט ה"ג). והאגור (סי' ש"כ) העתיק לשון השגת הטור על הרמב"ם, עיי"ש. גם הרמ"ך תמה כן על הרמב"ם,

כמו שהביא דבריו מרן בכס"מ הנ"ל (ברכות פט"ו הי"ד. וע"ע בדברי הרשב"ץ נ"ט ע"ב ד"ה פס' ר', עמ' שכ"א). ויש להסתפק בדברי הראשונים האלו, האם הבינו דר"י לחלוק או לפרש בא, ואין בידי ראייה לפשוט בית הספק. (ובשו"ת חיים שאל ח"א סי' ט"ל אות ט' הביא ספק בדעת התרומה בסי' רמ"ב, אם דעתו כר"י או כרא"ש, עיי"ש. ושם ח"ב סי' ל"ח אות ק' כתב שבה"ג סובר כר' יונה, עיי"ש. ובספר המספיק לעובדי ה' לר"א בן הרמב"ם כתב דהוא ים תיכון עיי"ש).

וע' לראב"ע עה"ת (שמות פ"י פס' י"ט) שכתב וז"ל "ויהפך ה' רוח ים, נקרא מערב ים בלשון הקדש, בעבור ים הגדול היוצא מספרד ועובר על ארץ מצרים, אל ארץ ישראל, והוא לפאת מערב, ואיננו ים אוקיאנוס, כי ישראל לא ירשו כל כך. ונקרא ים ספרד הים הגדול, בעבור שרחבו ג' מאות פרסאות, ושאר הימים שבארץ ישראל, כים סוף, וים כנרת, וים המלח, אין בהם שיהיה רחב שלשים פרסה" עכ"ל. והביאו הרב פר"ח (או"ח סי' רכ"ח) עיי"ש.

ודבר חידוש גדול מצאנו בדברי הר"י בר יקר בפירושו לתפלות, וז"ל שם "הרואה הים הגדול וכו' אומר ברוך עושה הים הגדול. ואינו יכול לברך עושה מעשה בראשית, לפי דכתוב יוצר הרים ובורא רוח, ולא כתוב יצירה ולא בריאה במים, אלא ורוח אלהים מרחפת על פני המים. וכן ויהי מבדיל בין מים למים" עכ"ל. ונראה מדבריו שהבין דר"י לחלוק על כל דברי ת"ק ביחס לברכת ימים בא,

ט"ד דמוכח נפלה כאן, וכ"כ להגיה בב"י, הגאון תפארת שמואל על הטור (מובא בסוף הוצאת שירת דבורה) וז"ל "ב"י, את הים הגדול אם הוא ים אוקיאנוס, או הים שלנו שעוברים בו לא"י ולמצרים" ע"כ. וכן הגיהו בתוך דברי הב"י בכל ההוצאות. וע' היטב במאמר (סק"ב).

ואח"ז ראיתי לגאון רבי שבתאי יונה בשו"ת שי למורא (סי' י"ט) שהתקשה הרבה בדברי מרן בב"י ובכ"מ, וסו"ד באמת כתב להגיה כנ"ל, עיי"ש. ומה שנשאר בצ"ע למה פסק מרן דלא כרא"ש, כבר הסברנו לעיל שפסק כן ע"פ הר"ר יונה. (אמנם ע' לקמן שהבאנו דברי כמה אחרונים דשפיר יש לגרוס בב"י "הוא ים אוקיאנוס והים שלנו" וכו', משום דים תיכון הוא לשון ורצועה מים אוקיאנוס).

והרב ד"ח עצמו סיים שם שאין לנהוג כשו"ע לברך על ים תיכון, "כיון שענינו הרואות מהיכן בא להם הטעות" ע"כ. ומשמע מדבריו דכאילו מרן פסק בשו"ע כדעת הרא"ש לברך על ים שסמוך לא"י, לפי הנוסחא שנודמנה לו. ואני לא ידעתי למה לא הבין בב"י כפשוטו, שהביא דברי הר"ר יונה מיד אחר שהביא דברי הרא"ש הנ"ל בתשובה, להורות דפליגי, וממילא זהו טעם מרן בשו"ע" שפסק לברך על ים תיכון וכמבואר לעיל. וכן יש להעיר בעוד כמה מדבריו שם, וה'

דלר"י לא שייך כלל לברך ברכת עושה מעשה בראשית על ימים, כיון שלא נאמר בכתוב שהשי"ת בראם בעת בריאת העולם במעשה בראשית. וממילא נשמע מדבריו, דמי שבירך על ים הגדול (וה"ה לשאר ימים) עושה מעשה בראשית, אפילו בדיעבד לא יצא (לר"י, דקי"ל כוותיה), וזה אתי דלא ככל הפוסקים לכאורה (ע' ביה"ל רכ"ח ד"ה ועל. וע"ע כנה"ג הגב"י רכ"ח מש"כ בזה. ומש"כ הביה"ל שם בסו"ד "וכל שכן הכא דבכלל שאר מעשי בראשית הם", אתי ממש דלא כר"י בר יקר). וצ"ע בדברים אלו.

דעת הרע"ב ל"ח ופרישה וסיעתם

והנה רבינו עובדיה מברטנורא בפיה"מ כתב בפשיטות דים הגדול הוא ים אוקיאנוס כדעת הרא"ש. ואח"ז ראיתי להרב דברי חמודות (על הרא"ש פ"ט אות ל"ז) שנתעצם להוכיח באריכות דהעיקר כדעת הרא"ש, דאין לברך אלא על ים אוקיאנוס, ודלא כמרן וכל הנמשכים אחריו. והגרסא שהיתה לו בב"י בלשון שאלת הרא"ש היתה מוטעית, שכך כתוב בה "הוא ים אוקיאנוס והים שלנו שעוברים בו לא"י ולמצרים", וזה ודאי טעות דפוס דמוכח, דמסתמא אין לחשוב שמאן דהוא יבין שים המוליך לא"י ולמצרים הוא הנקרא ים אוקיאנוס, וודאי

הרא"ש שהוא אחד מעמודי ההוראה. וגם לא נמצא בלשונו בש"א מלה שרומזת לדברי תר"י. והעיקר שמרן תפס דברי הרא"ש כפשוטן לפי הט"ס שבהם, כי לא ידע שאוקיינוס לחוד וים התיכון לחוד. רק התוי"ט שהיה בקי בגיאוגרפיה והוא תלמיד מהר"ל מפראג כידוע. רק שהאחרונים קיימו דברי מרן כוותיה ולא מטעמיה. וע' ברכת ה' מ"ש בזה" עכ"ל. ואנא דאמרי, לעיל (תחת הכותרת "דעת מרן השו"ע במחלוקת הרא"ש והר"ר יונה") כתבנו להסביר מדוע מרן לא חש לדעת הרא"ש בספק ברכות. ומש"כ שם, יספיק לכלל השאלה אף שהרא"ש היה עמוד הוראה. ולא ידעתי למה לא התייחס לזה הרב שליט"א. ואכן באמת מלשון מרן בשו"ע אין רמז שפסק כר' יונה, אולם אם מבינים לנכון שמרן בב"י הביא דעת הר"ר יונה בניגוד לדעת הרא"ש, וכמבואר לעיל באר היטב, שוב אין צריך לחפש במילות השו"ע שפסק כר' יונה, מפני שהדבר ברור שפסק כר' יונה. ואחר שראינו אחרונים רבים שהגיהו תשובת הרא"ש שהובאה בב"י, ואת הב"י הגיהו, ודאי לדעתם כך היתה הנוסחה לפני מרן בתשובת הרא"ש. זאת ועוד, לא מסתבר לי שהיחיד שידע גיאוגרפיה כ"כ בסיסית הוא הרב תוי"ט. (ולא ידעתי למה ראה הרב שליט"א צורך לציין כאן שתוי"ט היה תלמיד מהר"ל מפראג. ושמא כיון שאף מהר"ל רבו היה בקי בגיאוגרפיה, ואני לא ידעתי). ומה שסיים שהאחרונים קיימו דעת מרן ולא מטעמיה, לא ידעתי מניין לו זה. מפני שיותר נראה שבדעת מרן כתבו כן, וכנ"ל. ועשיתי כמצוות הרב שליט"א וראיתי כל מש"כ הרב ברכת ה' (ח"ד פ"ג הערה ג' עמ' ר"כ רכ"ב). ושם הבין בדעת מרן שפסק כרא"ש וכנוסחה המוטעת שזודמנה לו (וזה כדעת רבו הנאמ"ן שליט"א). ולענ"ד לא נכון להבין כן, מפני שמרן בשו"ע לא הזכיר מש"כ הרא"ש "דים הגדול הוא ים אוקיינוס". משמע שמרן ידע שים התיכון לחוד וים אוקיינוס לחוד. ודו"ק. ואח"כ כתב שם שמתשובת הרא"ש עצמו שהובאה בב"י מוכח דים שעוברין בו לא"י אינו בכלל הים הגדול. וכתב שכן הקשו האחרונים וכו'. ודבריו במחילה תימה, שעולה מהם שכאילו מרן לא הרגיש בסתירת דברי הרא"ש שהביא בב"י. וכאילו האחרונים שהגיהו לשון הרא"ש בתשובה שבב"י חשבו שמרן לא שם לב על זה, וזה במחילה לא ניתן להאמר לענ"ד. ואח"כ הביא דברי הכנה"ג שכתב שמרן שפסק כר' יונה, ודחאו בדברים שאינם מחוורים כלל. תחילה הקשה מדוע לא נחוש לדעת הרא"ש לברך ברכה כללית דהיינו עושה מעשה בראשית. ועל זה כבר כתבנו בעניותינו שכיון שמסתבר מאד שאף הרא"ש מודה דאם בירך שעשה את הים הגדול דיצא דיעבר, לכן אדרבה עדיף לברך ברכה פרטית, שהיא נכונה לכתחילה לדעת הר"ר יונה. זאת ועוד, שיטת הר"ר יונה יותר נכונה בפשט המשנה, דתנא בא"י קאי וראו ים תיכון ולא ים אוקיינוס. ואח"כ כתב שמה שכתב הכנה"ג שמרן פסק כר' יונה זה דחוק וכו', ולא ביאר למה זה דחוק. ומבין השיטין ניכר שכאשר הרב ברכת ה' למד הב"י, לא עלתה בדעתו האפשרות הפשוטה והנכונה שהב"י הביא דעת ר' יונה בניגוד לדעת הרא"ש וכנ"ל, ומפני חסרון זה נכנס לכל הדוחק שנכנס. ומה שסיים שם "שכן פסקו רוב ככל האחרונים", במחילה, כנראה לא ראה האחרונים רבים שהבאנו שפסקו כמרן השו"ע לברך שעשה את הים הגדול. ודי בזה. והנראה לענ"ד כתבתי, והבוחר יבחר.

יאיר עיני. וכע"ז ממש יש להעיר לכאורה במש"כ הפרישה (רכ"ח סק"ג), עיי"ש. גם הרב באר הגולה לא הפנה לר' יונה שבב"י, ודי בזה הערה.

והעיר לי ידי"נ הרה"ג הרב שלמה הירש שליט"א, שכנראה הרב ל"ח הבין בב"י, שלדעת הר"ר יונה יש לברך על כל ים גדול, ואילו מרן פסק (לדעתו) שיש לברך רק על ים תיכון, א"כ אתי מרן דלא כר' יונה. עכת"ד. ולענ"ד אין זה מחזור.

דעת הרב כנה"ג ומו"מ בדבריו

וע' בספר כנה"ג (הגב"י סי' רכ"ח) שהאריך הרבה בביאור דברי ת"ק ור"י, האם פליגי או לא, ותחילה כתב לתמוה על תירוצו הראשון של מרן הכס"מ מדביארו בש"ס לפרקים דר"י כמה הוי, אלמא הלכה כוותיה, ותמה על זה מפיה"מ שפסק הרמב"ם דלא כר"י, "ודוחק לומר דבחבורו חזר בו". (ע' מש"כ ע"ז לעיל). והוסיף, דהאי מילתא דלפרקים רבנן קאמרי לה, ואפילו אם נאמר דר"י קאמר לה, מ"מ שייכא גם אליבא דרבנן, וכן מוכח שהבין הטור בקיצור פסקי הרא"ש, וא"כ אין ראייה מזה דהלכה כר"י. ועוד, לא כתוב במשנה "אמר רבי יהודה", אלא "רבי יהודה אומר", ומשמע דפליג (ע' מש"כ ע"ז לעיל). ותמה על הטור איך לא ראה תשובת אביו.

ולכן כתב לחדש דודאי לא פליג ת"ק אר"י, דהא לשון הפסוק הוא "ים הגדול", ולכן כך צריך להיות נוסח

הברכה, ולא קאמר ת"ק דמברך עושה מעשה בראשית, אלא אשאר ימים. או שבא ת"ק לומר דאפשר לברך ג"כ עושה מעשה בראשית, במקום שעשה את הים הגדול, שהרי אמת הוא שהשי"ת ברא ים הגדול בבריאת מעשה בראשית (ודלא כר"י בר יקר וכנ"ל). וסברת ר"י לפי"ז כתב לבאר בשני אופנים, או דמודה לת"ק דרשאי לברך איזה שירצה, או דסבר דמפני חשיבותו אין לברך עליו עושה מעשה בראשית. ונחלקו במי שבירך עושה מעשה בראשית על ים אחד, ותוך ל' יום ראה ים הגדול, לת"ק לא יברך כלום, ולר"י יברך שעשה את הים הגדול. (ויצא לדייק כן מלשון ר"י "בזמן שרואהו לפרקים"). ולפי"ד כתב לבאר מש"כ הרמב"ם (לגרסתו) בפיה"מ דאין הלכה כר"י, והיינו דרק לעניין זה דר"י קובע ברכה נוספת לרואה ים גדול תוך ל' יום, בזה אין הלכה כר"י, אך בעיקר דינא לא פליגי כלל. והוסיף שיתכן להכניס כל זה בתשובת הרא"ש, עיי"ש.

ועוד העיר, שהרב ד"ח כתב, שמרן והלבוש (ע' לקמן) הבינו שביאור שאלת הרא"ש היא, אם מברכים דווקא על ים אוקיאנוס, והוא ים הגדול, או דילמא על כל ים גדול יש לברך, והשיב הרא"ש דרק על ים אוקיאנוס יש לברך, וים הגדול היינו ים שסמוך לא"י. ועל זה הקשה הד"ח הרבה, דלא יתכן לומר דים שליד א"י הוא ים אוקיאנוס, ולכן פירש הד"ח דשאלת השואל היא אם הוי ים אוקיאנוס, או ים שסביב א"י, וע"ז הסיק הרא"ש דהוי ים אוקיאנוס, וממילא אין

לברך על ים תיכון, ודלא כשו"ע. ועל דברים אלו השיב הכנה"ג, דבודאי לא יתכן שכן הבין מרן את ספיקו הרא"ש, אלא כיון דמלשון הרב השואל שבתשובת הרא"ש, ומדברי הר"ר יונה נראה דהוא ים תיכון, לכן פסק מרן דלא כרא"ש. ועוד, דיתכן דאף הרא"ש יודה דמי שבירך על ים תיכון בדיעבד יצא, כיון דבלשון פסוק נקרא ים הגדול, שפיר מצי לברך על ים הגדול, וזה דבר פשוט ומבואר מעצמו". ואח"כ כתב להגיה במש"כ מרן בכס"מ, דודאי לא יתכן לומר דים שלנו הוא ים אוקיאנוס, עיי"ש.

והנה מש"כ הרב כנה"ג בסו"ד להגיה בב"י, כתבנו שכעיי"ז כתב הרב תפארת שמואל. ואולם ראיתי למרן הראש"ל זצ"ל בספרו חזו"ע טו"ב וברכות (עמ' תס"ט) שכתב שאינו מוכרח להגיה, אלא כיון שים תיכון יוצא ונמשך מים אוקיאנוס^ט, לכן ס"ל למרן דהוא נמי בכלל ים אוקיאנוס דהוי ים הגדול, ושכן ניתן לומר בדעת הלבוש (ע' לקמן), וכ"כ הגאון מהר"ם בן חביב בגט פשוט (סי' קכ"ח ס"ק מ"ו), וכ"כ בספר יפה ללב (סי' רכ"ח) בשם הרב הון עשיר (פ"ט דברכות). עכת"ד.

ואם יורשה, לפענ"ד לא מסתבר לומר דבר זה. ובפרט שמרהיטת דברי הרב חזו"ע נראה שבא לומר דמרן באמת

פסק כדעת הרא"ש דבעי אוקיאנוס, וים תיכון הוי בכלל אוקיאנוס, אולם מפשטות הב"י נראה שבא לומר שהר"ר יונה פליג על הרא"ש, וזהו טעמו של מרן. ואח"ז ראיתי שגם מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל (ח"א סי' ט"ל אות ט') כתב כנ"ל "מוכח דלעולם ים הגדול הוא אוקיאנוס, ועל שמו נקרא הים שעוברין בו לא"י, לפי שמחובר עם אוקיאנוס, ולפי"ז שפיר פסק מרן (סי' רכ"ח) דמברכין ברכת הים הגדול בים שעוברין בו לא"י עיי"ש. וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' ק"י סוף אות א'). אולם הדר תבריה לגזיזה, וכתב (סוף אות ב') "ומ"מ כל זה דוחק".

ועוד יש להעיר, שמש"כ הרב כנה"ג דיתכן דאף הרא"ש יודה לר' יונה בדיעבד, כיון דבלשון הכתוב הוא ים תיכון, לא הבנתי דבריו. שהרי כל עיקר חידוש הרא"ש הוא לומר דשאני לשון חכמים מלשון תורה, וים הגדול שאמרו חכמים, אינו ים הגדול של תורה, ולמה יודה דבדיעבד יצא, שהרי נוסח הברכה חכמים קבעוהו לפי דעתם, ולהרא"ש לא תיקנו כן על ים תיכון, ומנלן דיודה. ולא ידעתי למה לא כתב שיתכן שהרא"ש יודה מטעם שכתבנו אנו לעיל, דסו"ס לא שיקר בברכתו, וה' יאיר עיני. ואח"ז ראיתי להגאון הנאמ"ן נר"ו באור תורה (אב תשע"ג, סימן קל"א אות ה'), עיי"ש במש"כ לבאר דבר זה. וע' בהערה לעיל

ט. העיר הגאון רבי מאיר מאזוז שליט"א וז"ל "האם זה נכון, יש לבדוק באנציקלופדיות" עכ"ל.

שהבאתי דברי מורי הגאון בעל שו"ת ארחותיך למדני שליט"א שיישב זה, עיי"ש.

דעת שאר רבותינו האחרונים

והנה הגאון רבי יחיאל מיכל מארפטשיק מלובלין (ספרו נדפס בשנת שמ"ב סמוך לימי מרן זיע"א, עמ' י"ג בהמדורת זכרון אהרן) בספרו סדר ברכות, העתיק לשון מרן בשו"ע, דהוא ים תיכון. גם הרב הלבוש (רכ"ח סק"א) כתב כן, וז"ל "ועל הים הגדול, והוא הים אוקיאנוס, והוא שעוברים בו לארץ ישראל ולמצרים אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם עושה הים הגדול, שמפני גדלו שהוא הים שאמר עליו שלמה המלך ע"ה (קהלת פ"א פס' ז') כל הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא, קובע לו ברכה בפני עצמו" ע"כ. ואולם מש"כ ג"כ שהוא ים אוקיאנוס, צ"ע. ואפשר שהוא ט"ד כנ"ל. אכן הרב חזו"ע הנ"ל כתב לבאר דבריו כמו שביאר דברי הכס"מ, דכיון דים תיכון הוא לשון ורצועה מים אוקיאנוס, לכן הוא בכלל ים אוקיאנוס, עיי"ש. והרב א"ר (סק"ד) העיר שהד"ח הפרישה והמג"א חלקו על מרן. וכ"נ נטיית דעתו של הא"ר, עיי"ש.

וע' בספר עולת תמיד שכתב שמרן פסק דים תיכון הוא ים הגדול, הוא ע"פ דעת הר"ר יונה, וכ"נ מסתימת הרמב"ם (ע' לקמן בדעת הרמב"ם). ואח"כ הביא דעת הד"ח, והקשה עליו עיי"ש, וסיים שנראה שמפני קושיתו לכן פסק מרן דלא כרא"ש, ועיי"ש.

וז"ל המג"א (רכ"ח סק"א) "בלחם חמודות הוכיח שאין מברכין ע"ז, רק על הים אוקיאנוס המקיף העולם. ומ"ש הרב ב"י בשם תשובת הרא"ש עיי"ש, היינו שהשואל שאל אם יברך על הים שעוברים לארץ ישראל, אבל תשובת הרא"ש היתה שלא יברך אלא על אוקיאנוס, והיינו אותו שמקיף העולם, והביא ראיה לזה, דלא כעולת תמיד, שלא עיין שם (ע' בספר מאמ"ר סק"ב שביאר למה נראה שהרב עו"ת לא עיין שם. אך ע' בשו"ת מנחת יצחק ח"א סי' ק"י תחילת אות ד'. ד.א.), וכ"כ הרע"ב בפ"י המשניות, וכ"כ בתשובת מהר"ש יונה (הוא הרב שי למורא בסי' י"ט שהבאנו לעיל. ד.א.), ובכנה"ג האריך להליץ בעד הרב ב"י, ולא עלתה בידו, עיי"ש. ובסה"ת (כנראה ספר התרומה, וכ"כ מרן החיד"א, ע' לקמן. ד.א.) סי' רמ"ב כתב שהוא הסובב ארץ אנגלטרי"א, כדאיתא בתחלת ספר יוסיפון" עכ"ל המג"א. הרי שמסכים עם הרב ל"ח. אך זה לא ידעתי, למה כתב ע"ד הרב כנה"ג דלא עלתה בידו, וצ"ע יסוד מחלוקתם. (ובאמת בספר גט פשוט סי' קכ"ח סק"מ"ו, וכן מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל ח"א סי' ט"ל אות ט' הסכימו עם הרב כנה"ג, עיי"ש). וע' פמ"ג (א"א סק"א), ובאר היטב (סק"ב).

והנה הגר"א בשנות אליהו כתב דהוא ים אוקיאנוס, וכ"כ בספר מלאכת שלמה (עדני, פ"ט דברכות), וכן נראה הכרעת הרב משנ"ב (סק"ב), וע' בשעה"צ

סק"ג). אולם בתפארת ישראל (פרה פ"ח מ"ד בועז אות ד') כתב כמרן, דהוא ים תיכון, עיי"ש בכל דבריו. ומצאנו לגאון מהר"ם בן חביב בספרו גט פשוט (סי' קכ"ח ס"ק מ"ו) שכתב לדון איך ראוי לכתוב לכתחילה בגט במקום שיושבים על שפת ים תיכון, אם לכתוב "על כף ימא", או "על כף ימא רבא", וכתב לתלות דבר זה במחלוקת הר"ר יונה והרא"ש, ועיי"ש בכל דבריו. ובמסקנתו העלה, דהעיקר כדעת מרן לעניין הלכות ברכות, ואפילו לעניין גיטין יש לכתוב כן למעשה, עיי"ש. (ומה דפשיטא ליה התם דים תיכון הוא רצועה ולשון מים אוקיאנוס, ולכן כ"ש שיש לברך על אוקיינוס, צ"ע).

וע' להגאון יעב"ץ בספר מור וקציעה (רכ"ח) שכתב להוכיח דהעיקר כמרן, ותחילה כתב דדעת הרמב"ם היא דים הגדול הוא ים תיכון (ואמנם לא הביא שום ראיה לדבר זה, ובאמת מצאתי למרן החיד"א שהשיגו על זה, ע' לקמן בשם שו"ת חיים שאל, ושו"ת משכנות יעקב. ובאמת בסו"ד כתב "ודאי מברכינן כסתימתייהו דהרמב"ם והשו"ע", משמע שראיתו מהרמב"ם היא מדסתם ולא כתב אוקיאנוס, דפוסק צריך לפרש דבריו יותר מן המשנה, ודו"ק). והוסיף, שכן מוכח מדברי הר"ר יונה, וכתב להסביר היטב דעת ר' יונה, ע"פ מה דאמרו חז"ל בש"ס ב"ב (ע"ד ע"ב) ז' ימים יש בא"י, וים

הגדול הוא גדול מכולם. ועוד כתב, דלא מסתבר לומר דלשון חכמים לא יתאים ללשון תורה בעניין זה. וודאי דה"ה לשאר ימים גדולים, וק"ו לימים גדולים יותר מים תיכון. והביא ראיה לדבריו דר"י קורא לים תיכון ים הגדול, דבש"ס גיטין (ח' ע"א) קורא לים אוקיאנוס בשמו, ים אוקיאנוס. הרי דים הגדול שאני מים אוקיאנוס. ולמה לא קרהו כן בשמו במתניתין ים אוקיאנוס". עכת"ד.

וכתב מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל (ח"א סי' ט"ל אות ט') וז"ל "מה שנוהגין לכתוב בקושטנדינה ודכוותיה דיתבה על כף ימא רבא (ים הגדול), ובמקומות אחרים כותבין על כף ימא, כתב הרב גט פשוט (סי' קכ"ח ס"ק מ"ו) דדבר זה תלוי בפלוגתא דרבנואתא ה"ר יונה והרא"ש באו"ח (סי' רכ"ח) בברכת רואה הים עיי"ש באורך. והרב דברי אמת (בקונטרס י"א סי' י"ד) כתב דברי הרב ג"פ, ואח"כ כתב ותימה לי, דהרי בעל ה"ג כתב דים הגדול ים של אינגליטירה וכו', ומצאתי במדרש רבה קהלת ר"א בן שמוע הוה מטייל על כף ימא רבא, והיינו על חוף ימה של א"י, וזו ראיה חותכת למנהגנו עכ"ל. ויש לדחות, דפלוגתא דרבינו יונה והרא"ש הוא אם חכמים במטבע הברכות קוראים לים שעוברים בו לא"י ים הגדול או לא, דלשון הברכה צריך להיות מבורר ומדוקדק, וכן דקדק בדבריו הרב הגט פשוט זה פעמים דסבר

גדולות, דלשון זה שהביא הוא לשון ספר התרומה (סי' רמ"ב) גבי שבת אם רוחצין בים הגדול, והביאו הרב מג"א (סי' רכ"ח) בדין זה של ברכת הים עיי"ש, שהוא קרוב ללשון שהביא הרב דברי אמת בשם בה"ג. וכוונת תמיהת הרב דברי אמת נראה שהיא, דכיון דהרב התרומה והרא"ש סברי דהוא ים אוקיאנוס, א"כ איך פסק מרן בשו"ע (או"ח סי' רכ"ח) כרבינו יונה, ועל דעתו כותבים בגט אכיף ימא רבא כמ"ש הרב ג"פ, הא הוא יחיד לגבי סה"ת והרא"ש. וראיתי להרב מהר"ר יעב"ץ בספרו לחם שמים (פ"ט דברכות), ובספרו מור וקציעה (סי' רכ"ח) דפשיטא ליה דהרמב"ם סבר כרבינו יונה, ומשו"ה מרן פסק כהרמב"ם ורבינו יונה, והאריך בזה עש"ב. ולא ידעתי מהיכן מוכח דהרמב"ם סבר כרבינו יונה. ואדרבא, בפ"ח דפרה בפירושו כתב דים הגדול הוא ים המקיף, וא"כ הוא אוקיאנוס, וכבר הרב דברי אמת הביאם. ומ"ש עוד הרב הנזכר דמ"ש ספר התרומה אינו לא כרבינו יונה ולא כהרא"ש, ע"ש בלח"ש. ובספר מור

הרא"ש דלשון חכמים במטבע הברכות ים הגדול אינו רק אוקיאנוס עיי"ש. ומעתה מה יוכיח הוכח מדאיתמר בי מדרשא על כיה ימא רבא, אימור דלישנא דקרא נקט, דכתיב ים הגדול, ולא תקשו ממדרש קהלת הנזכר ע"פ שלח לחמך ע"פ המים דקאמר ראב"ש הוה מטייל על כיה ימא רבא שהוא ים ארץ ישראל לדברי הרא"ש, דהרא"ש לא קאמר אלא דבמטבע הברכה כיונו לאוקיאנוס. וכפי דעת הרא"ש סבר הרב ג"פ דבגט שאנו מדקדקים הרבה אין לומר ימא רבא כל דיש ים הגדול דפירושו אוקיאנוס דוקא, וכפי פירוש זה, אזדא ליה ראייתו של הרב הנזכר (ומכאן תימה אקרא במש"כ בשו"ת בצל החכמה ח"ב סי' י"ב אות ד', דמרן החיד"א כאן מסכים עם הדברי אמת, ואתה תחזה דאדרבה, דחה ראייתו. ושמא כוונתו רק לומר שדעת החיד"א מסכמת למעשה עם פסק מרן. ד.א.). ומה שהביא מהלכות גדולות לא חזינא כהאי סימנא בהלכות גדולות, אלא מביא דברי ר' יהודה דעל הים הגדול ותו לא. וכמדומה שאגב שיטפיה נתחלף לו להרב ז"ל ספר התרומה בבעל הלכות

חז"ל במדרש. ומאן לימא לן שבמטבע הברכה כיוונו לאוקיאנוס עכ"ל. אולם הדבר מוכיח דהרב חיד"א הבין כמו שכתבנו בהערה לעיל, דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד. וחכמים תיקנו מטבע ברכות בלשון מבוררת יותר מלשון תורה, ולכן יתכן דים הגדול בלשון חכמים שייך רק על אוקיאנוס. אמנם באמת מדברי המדרש שהביא הרב דברי אמת משמע שגם חכמים קראו לים תיכון ים הגדול, כתורה. ולפענ"ד יש לחלק, שבעלמא אף חכמים קוראים לים התיכון ים הגדול, וזה שאמרו במדרש הנ"ל "על כיה ימא רבא". אך כאשר חכמים מתייחסים למטבע לשון ברכות, אין לומר ים הגדול אלא על ים אוקיאנוס לדעת הרא"ש וסיעתו. וזהו שכתב מרן החיד"א "דלשון הברכה צריך להיות מבורר ומדוקדק", ודו"ק.

וקציעה הסכים דסה"ת הוא כרבינו יונה, וכונתו לים אשכנז דאתריה דמר הוא, ומעין דוגמא נקטיה, וכ"ש הים שעוברים לארץ ישראל ע"ש באורך. ועמו הסליחה, כי הרב התרומה כתב הסובב ארץ אינגליטריא, כדאיתא בתחילת ספר יוסיפון עכ"ל. והרואה יראה שם בריש ספר יוסיפון כתב דברטיניא על נהר לירא, ושופכים מי סינא ולירא בים אוקיאנוס הוא הים הגדול עכ"ל. וידוע דבריטיניא הוא אינגליטריה, וסינא הוא נהר צרפת כמ"ש קודם דצרפת על סינא עיי"ש. וא"כ מבואר דהרב התרומה סבר כהרא"ש. ומה שדחקו להרב הנזכר מהגאוגרפיה, צ"ל דסובב ארץ אינגליטריה דקאמר סה"ת, לאו דוקא. עוד ראיתי להרב הלזה בלח"ש אייתי מתניתין בידיה מאי דתנן (פ"ה דמכשירין משנה ז') ראייה ברורה לרבינו יונה, המוליך ספינה לים הגדול לצרפה, והרב תוי"ט עצמו כתב שם תנא בא"י קאי, והתם באותו ים רגילין בכך, והוא פשוט שאין כונתם על ים אוקיאנוס דוקא עכ"ד. אינה ראייה, וליכא לאקשווי מינה להרא"ש, דמדברי הרב תוי"ט למדנו שאינו מנהג פשוט להוליך הספינה לים לצרפה, וא"כ אמר לך הרא"ש דלעולם ים הגדול דהתם אוקיאנוס הוא, ונקט הכי דבאותו הים היה מנהגם בכך. אמנם כפירוש זה יש להעיר על הרב תוי"ט דהוא האריך להשיג על מרן שלא פסק כהרא"ש כמ"ש בדברי חמודות, ורמזו בהשמטות בסוף התי"ט, ברם על פי משנתבר לעיל דאין ראייה ממדרש קהלת גם זו אינה ראייה, דודאי ים שעוברים בו

לא"י הכתוב קראו ים הגדול, ושפיר תני תנא התם (פ"ה דמכשירין) על ים זה הים הגדול, אך סובר הרא"ש דלענין ברכה לא ייסדו אלא על ים אוקיאנוס כמו שנתבאר לעיל. איברא, דראיתי בתרגום המיוחס ליונתן פרשת מסעי דכתיב בגבולי א"י וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגבול שתרגם ותחום מערבא ויהוי לכוון ימא רבא אוקיאנוס ותחומיה הינון מי בראשית עה מיא קדמאי דהוון בגויה וכו' עיי"ש, ומביאו רבינו בעל הערוך ערך אוקיאנוס וז"ל וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגבול תרגום אוקיאנוס ימא רבא הוא אוקיאנוס עכ"ל. ומזה מוכח דלעולם ים הגדול הוא אוקיאנוס, ועל שמו נקרא הים שעוברים בו לא"י, לפי שמחובר עם אוקיאנוס, ולפי זה שפיר פסק מרן (סי' רכ"ח) דמברכין ברכת הים הגדול בים שעוברין בו לא"י, ושפיר כותבין בגט על כף ימא רבא" עכ"ל.

ועוד כתב בשו"ת חיים שאל (ח"ב סי' ל"ח אות ק') וז"ל "ועל הים הגדול וכו'. כן פסק הרמב"ם כר' יהודה, והטור תמה על הרמב"ם דפסק כחידאה, וראה זה חדש שנעלמה תשובת מר אביו הוא הרא"ש ז"ל, וכמו שהביאה מרן הב"י. אך יש להרגיש קצת על הטור דגם בה"ג הביא דברי ר' יהודה לחוד, ע' בספרו, ומוכח דבה"ג סבר דהלכה כר' יהודה. הן אמת דיש להרגיש למה לא הביא ברכת שאר ימים. ורבינו ירוחם (נתיב י"ג ח"ב) פסק נמי כר' יהודה. וכ"כ הרמ"ע באלפסי זוטא וז"ל והלכה כר"י, דהוא מפרש לא חולק עכ"ל. ומש"כ והוא הים שעוברין

בו לארץ ישראל וכו', הרב לחם חמודות והרב פרישה והרב בה"ז בספר תפארת שמואל תמהו על מרן. וכבר הרב כנה"ג הליץ על מרן. ומ"ש הרב מג"א דטרחה הכנה"ג ולא עלתה בידו, עמו סליחה, דאי משום מ"ש בכס"מ שהביא בסוף הכנה"ג, ודאי דגם בזה האמת עם הרב כנה"ג דט"ס הוא, דהכי מוכח ודאי. וכן הרב מהר"ם נ' חביב בס' גט פשוט (סי' קכ"ח ס"ק מ"ו) קלסיה להרב כנה"ג, ושקיל וטרי, עיי"ש. וגם הרב מור וקציעה האריך להחזיק הוראת מרן עיי"ש באורך. וע' מה שכתבתי אני בעניי בקונטרס חיים שאל (ח"א סי' ט"ל אות ט') בס"ד" ע"כ. וע"ע למרן החיד"א בשיו"ב (סי' רכ"ח).

וז"ל הרב ערוך השלחן (רכ"ח סק"ג וסק"ד) "ומהו הים הגדול, כתב רבינו הב"י שהוא הים שעוברים בו לא"י ולמצרים, וזהו הים שבאמצע הישוב שקצה האחד אצל יפו שהוא גבול א"י, וקצה השני הוא בקצה ארץ ספרד. ויש שכתבו שהוא הים אוקיאנוס המקיף את כל העולם (מג"א בשם ד"ח). ולכאורה כן עיקר, דנהי דהתורה קראתו להים שסמוך לא"י ים הגדול, זהו מפני שהימים הסובבים את א"י הוא הגדול שבהם, אבל בלשון המשנה לענין הברכה מה שייך לקרותו ים הגדול, הלא כאין וכאפס הוא נגד האוקיאנוס. ועוד, דבמקוואות (פ"ה מ"ד) אומר ר' יהודה ג"כ הים הגדול כמקוה, ובשם פירשו דאוקיאנוס קאי ע"ש. ולענ"ד היה נראה עיקר כדברי רבינו הב"י, דכשנדרקדק במעשי בראשית שאמר הקב"ה (בראשית פ"א פס' ט') יקו

המים אל מקום אחד ותראה היבשה, והמים הם מי אוקיאנוס הסובבים את הארץ, ואח"כ כתיב (שם פס' י') ויקרא אלקים ליבשה ארץ ולמקוה המים קרא ימים, ונ"ל דה"פ, ולמקוה המים שבאמצע היבשה, והיינו כל הימים שלנו שהם בתוך כדור הארץ קרא ימים, ונמצא דלפ"ז האוקיאנוס נקרא מים, שהוא יסוד המים, וימים נקראו אותן שבתוך הכדור הארצי, ובתוך הכדור הארצי הים שאצל א"י הוא הגדול מכל הימים שבתוך הכדור כידוע במפת הארץ, וגם במקוואות פירושו כן (דר"מ אומר כל הימים כמקוה, כלומר כל הימים שבתוך הכדור, ור"י אומר הים הגדול כמקוה, כלומר הים שאצל א"י שבו נופלים ימים ונהרות הרבה כידוע), אבל המפרשים לא פי' כן, ולפ"ז למעשה נראה לברך על כולם עושה מעשה בראשית אפילו על הים שאצל א"י, וגם על האוקיאנוס, מפני שינוי הפירושים, ודו"ק" עכ"ל. הרי, שאף שעיקר נטיית דעתו היא כדעת מרן (מכוח החידוש שחידש), מ"מ למעשה הורה דיש לברך על כל הימים כולם "עושה מעשה בראשית".

אולם ע' בשו"ת בצל החכמה (ח"ב סי' י"ב סוף אות ה') שהשיג על הוראת ערוך השלחן לברך על אוקיאנוס עושה מעשה בראשית, עיי"ש טעמו (ומה שהביא שם באות ו' ראייה למרן מירושלמי שקלים פ"ו ה"ב, לא ראה שכבר קדמו הגאון גט פשוט סי' קכ"ח ס"ק מ"ו עיי"ש). וע' בשו"ת בארות אברהם (קליין, סי' ט"ו) שהסכים עם פסק מרן.

ובשו"ת משכנות יעקב (סי' ק"ב) כתב להוכיח מסתימת הרמב"ם בפיה"מ בפרה (פ"ח) דלדעתו ים הגדול הוא ים תיכון, ולא מסתבר שילכו להביא מים מים אוקיאנוס לשריפת הפרה, עיי"ש. ויש להעיר שדבריו בדעת פיה"מ לרמב"ם אתי כמור וקציעה, ודלא כדעת הרב חיים שאל, שבהדיא כתב "ואדרבא, בפ"ח דפרה בפירושו כתב דים הגדול הוא ים המקיף, וא"כ הוא אוקיאנוס". אך ע' בספר המספיק לעובדי ה' לר"א בן הרמב"ם (עמ' רמ"ט), דמוכח שם כדעת ר' יונה, עיי"ש. אולם מסו"ד המשכנות יעקב שם נראה דדעתו עיקר דאין הלכה כר"י, נגד סתימת רוב הפוסקים, ופסק שם כדעת הטור.

והרב כף החיים (אות ה') כתב וז"ל "ומ"מ כיון דאיכא פלוגתא, יש לברך עושה מעשה בראשית, דבזה יוצא אליבא דכו"ע" ע"כ. וכעיי"ז י"ל שהבינו החי"א (כלל ס"ג סעי' ג') והקשו"ע (סי' ס' סעי' ה'). וכן הסביר לנכון בדעתם בשו"ת בצל החכמה (ח"ב סי' י"ב ריש אות ה'). ואין דבריו מוכרחים לענ"ד, דאדרבה, זיל לאידך גיסא, גם החולקים על מרן יתכן דיוודו דבדיעבד יצא י"ח, וכפי שכתבתי לעיל. וגם לדבריו, אי"ז לכו"ע ממש, וכמו שראינו בערוך השולחן. ע"כ לפענ"ד הדלה, אין לנו לדחות דעת מרן.

ובשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' ק"י) כתב לפלפל בכל זה, וסיים שיש להורות לברך על ים תיכון עושה מעשה בראשית, וטוב לסיים מיד תוכ"ד "שעשה את הים הגדול", כדי לצאת י"ח מרן, עיי"ש. ועוד כתב בזה הרב מנחת יצחק (ח"ח סי' ו' ד"ה וע"ד), עיי"ש. ובספר פסקי תשובות (ח"ב עמ' תתקל"ד) הכריע כמשנ"ב עיי"ש (ובהערה י"ג). וברואה ים אוקיאנוס, בודאי יברך שעשה את הים הגדול, וזה נכון אליבא דכו"ע (חוץ מדעת הרב ערוך השולחן, ויחידאה הוא). וכ"ד הגרש"ז אויירבך זצ"ל (הליכות שלמה פכ"ג אות כ"ט). וכ"כ בתשובות והנהגות (ח"ג סי' ע"ו). וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק י"ד אות מ'). וכ"כ בספר ברכת ה' (ח"ד פ"ג אות ב' הערה ג' עמ' ר"כ רכ"ב. וע' כאן בהערה לעיל מה שכתבנו לדון בדבריו). וכ"כ בספר וזאת הברכה (פי"ז עמ' קנ"ד).

וע' בספר פ"ה (ברכות פט"ו אות ב' עמ' ש"ג. ובהרחבות עמ' ר"ט ר"י, ושם ראיתי שהביא בשם הרב זילבר זצ"ל בספרו בירור הלכה ח"ו עמ' קל"ט, ראיה לדעת מרן מירושלמי ברכות פ"א ה"א "אדם עומד בראש הר הכרמל, ויורד וטובל בים הגדול" ע"כ. ויש להעיר על זה מבבלי שבת ל"ה ע"א "יניח חמה בראש הכרמל, וירד ויטבול בים ויעלה" ע"כ, ולא אמרו "ים הגדול". וצ"ע"א. ומה

יא. העיר הגאון רבי מאיר מאזוז שליט"א וז"ל "מה הקושיא, הירושלמי פירש והבבלי סתם" עכ"ל. ונראה שהצדק עימו.

שהוסיף שם בהרחבות בעמ' ר"י, שבדורות האחרונים שרואים האוקיאנוס, לכן לא שייך לומר על ים תיכון "ים הגדול", דבריו במחילה אינם מתוורים (כלל).

וכמה מאחרוני הזמן הוסיפו, שנכון לסיים תוכ"ד "שעשה את הים הגדול" כדכתב המנח"י הנ"ל. וכ"כ בספר הלכה ברורה (חלק י"א עמ' תע"ה), אף שהוא סובר דמדינא יש לברך שעשה את הים הגדול כמרן (ע' לקמן).

דעת מרן הראש"ל זצ"ל ובנו הגר"י יוסף שליט"א

וע' למו"ר הגר"י יוסף שליט"א בספרו ילקו"י (ברכות עמ' תרכ"ד) שכתב "מנהגנו שלא לברך ברכת הים הגדול בשם ומלכות. כי יש ספק מה הוא הים הגדול שדברו בו חכמים, ולכן הרואה ים תיכון, או את האוקיאנוס, אחת לל' יום, אינו מברך בשם ומלכות" ע"כ. ובהערה שם (ד') כתב שנחלקו ת"ק ור"י, והוסיף עוד, שהלכה כר"י כיון דר"י לשיטתו בעניין ברכת מיני דשאים וכו', וכמו שכתב הגר"א. ואח"כ הביא מחלוקת הפוסקים בעניין מהו ים הגדול, עיי"ש. וחזר ע"ד בקיצור ילקו"י (ח"א עמ' תמ"ה).

ואחר בקשת המחילה כראוי, דבריו צ"ע. תחילה מש"כ דפליגי, הנה כתב הרא"ש בפירוש דלא פליגי, וכן היא מסקנת מרן בכס"מ ובב"י דלא פליגי, וכן

כתבו כל הפוסקים למעט דעת הטור והגר"א. ולכאורה היה צריך להסביר שטעם ההלכה כר"י הוא כמו שכתב מרן בב"י, דלא פליגי את"ק, ולא כהגר"א שנדחק בזה, דלדבריו אדרבה, כמו שאין הלכה כר"י לעניין בורא מיני דשאים, כמו"כ אין לפסוק כוונתה לעניין ברכת ים הגדול, וצ"ע. ומה שהביא מדברי האחרונים בעניין מהו ים הגדול, לכאורה עדיף היה להביא דעת הר"ר יונה שהביא מרן בב"י, ושכן הוא דעת מרן, כמו שכתבו כן האחרונים. וצ"ע בדבריו אלו. ועל עיקר פסקו, לא ידעתי למה נחוש לדעת החולקים על מרן, במקום שאף הם יודו בדביעבד יצא, וכמו שהבאנו לעיל. ובאמת כתב שם הטעם, מפני שכן הוא המנהג עיי"ש. (אולם באמת ראה לקמן שהגאון הרב ילקו"י שליט"א חזר בו, בעקבות אביו, מרן הראש"ל זצ"ל).

ואולם ע' למרן הראש"ל זצ"ל בספרו חזו"ע טו"ב וברכות (עמ' תס"ז והלאה) שהביא כל הסוגיה הנ"ל, וכדרכו הביא הכל בתמצות וקיצור. ושם חיזק פסק מרן דיש לברך על ים תיכון שעשה את הים הגדול, והביא כל האחרונים שהסכימו עם מרן, ומהם הרב כנה"ג, המור וקציעה, ומרן החיד"א ועוד. ופסק שם למעשה (בעמ' תס"ז) כדעת מרן. ונראה, שאחר שעייין בסוגיה וראה איך כל גדולי עולם האריכו לקיים פסק מרן, לכן הכריע כמותו. גם נראה שסובר שאף החולקים על מרן, בדביעבד יודו לו, כמוש"כ אנו בעונינו (אמנם הרב חזו"ע לא כתב כן בהדיא).

לה, כפשטה דמתניתין, ובין אם נאמר דאף רבנן אמרי לה, וכ"כ כנה"ג (סי' רכ"ח), מ"מ ודאי כן הלכה, כמו שפסק כן הרמב"ם (ברכות פ"י הט"ו) "על ההרים ועל הגבעות על הימים ועל המדברות ועל הנהרות, אם ראה אחת מהן משלשים יום לשלשים יום, מברך עושה בראשית, הרואה את הים הגדול משלשים יום לשלשים יום או יותר" וכו'. והן אמת, שמרן בשו"ע לא כתב כן בפירוש, מ"מ נראה לענ"ד שסמך מרן על מש"כ לעיל (בסי' רי"ח סע' ג') בדיני ברכות הראיה וז"ל "אלו הדברים אינם אלא כשרואה אותם משלשים לשלשים יום, ואז הם חובה כמו בפעם ראשונה" ע"כ. ועוד כתב מרן (בסי' רכ"ד סע' א') "הרואה מרקוליס או שאר עכו"ם, אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שנתן ארך אפים לעוברי רצונו, ואם רואה אותה בתוך ל' יום, אינו חוזר ומברך" ע"כ. הרי דכל ברכות הראיה הם אחת לל' יום. וכתבו הפוסקים דבעי שיעבור ל' יום שלמים. וע' ברבינו מנוח על הרמב"ם, ואכמ"ל יותר.

העולה מכל האמור

בסיכום נאמר, הנה רוה"פ ומרן השו"ע ורוב גדולי האחרונים, הסכימו עם דעת רבינו הרמב"ם דהלכה כר' יהודה דעל ים הגדול אומר שעשה את הים הגדול, בין אם נאמר דפליג את"ק, וכ"ש אם נאמר דמפרש דבריו. אולם בעניין מהו ים הגדול, נפלה מחלוקת גדולה אם הוא ים תיכון או ים אוקיינוס.

ובקובץ ילקו"י ברכות (בהקדמה עמ' ט' י' אות י"ז, ובגוף הספר בעמ' פ"ד) כתב, שבילקו"י חשש לדעת החולקים על מרן, אולם הגאון אביו זצ"ל לא חש לדבריהם בזה. ואף שסיים שם שהעושה כילקו"י ודאי לא משתבש (שכן דעת פוסקים רבים), מ"מ לדינא אף הוא מודה דהעיקר כמרן.

ובספר הלכה ברורה (חלק י"א עמ' תע"ד ותע"ה) כתב דים הגדול הוא ים תיכון, וכ"ש ים אוקיינוס. ושם בשו"ת אוצרות יוסף (סי' ו') ערך תשובה ארוכה בכל עניין זה, והיה ראוי לדון בכל דבריו שם, אלא שאין רצוני לכפול הדברים. ואומר דבר אחד, מאד שמחתי למצוא שגם הוא כתב שם (באוצרות יוסף סוף עמ' ל"ב ד"ה ויש עוד) הסברא שרצינו לומר דאין לומר כאן סב"ל נגד מרן, מאחר שיתכן שגם הרא"ש יודה בדיעבד, שהרי לא שיקר בברכתו, עיי"ש כמה ראיות לזה. וע"ע בירחון יתד המאיר (אדר התש"ע, סימן רכ"ז עמוד צ"ד והלאה, מאמר מאת הרב אליהו ברכה שליט"א), וי"ל ע"ד, ואכמ"ל יותר.

אם מברכים ברכה זו אחת לל'

יום

ובעניין השאלה כל כמה זמן יש לברך ברכת ימים, דבר זה מפורש במשנה ר' יהודה אומר הרואה את הים הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול, בזמן שרואהו לפרקים. ובגמרא (נ"ט ע"ב) ביארו דלפרקים הוא כל ל' יום. ובין אם נאמר דהאי מילתא ר"י בלחוד קאמר

ואחר כל האמור י"ל, שלמנות פוסקים המצדדים לברך ברכת שעשה את הים הגדול על ים תיכון, או לא לברך, נראה שאין בזה תועלת, אחר שרבים אומרים לברך, ורבים האומרים לא לברך. וניחזה אנן.

הנה נחלקו הרא"ש והר"ר יונה אם ים הגדול הוא ים תיכון, ופסק מרן כר' יונה דהוא ים תיכון. וכן הסכימו פוסקים רבים. והרי יתכן לומר דעכ"פ לענין דיעבד יודו הרא"ש וסיעתו דהמברך כן על ים תיכון, יצא י"ח (וכמו שכתב כן הכנה"ג מטעמו, ואנו בעניותינו כתבנו כן מטעם אחר). נמצא בידינו כעין ס"ס לברך שעשה את הים הגדול על ים תיכון כפסק השו"ע. ספק שמא העיקר לדינא כפסק כמרן, ואף את"ל דהעיקר כהרא"ש וסיעתו, שמא לענין דיעבד יודה דיצא י"ח. ולקיים פסק מרן (עכ"פ לדין בני ספרד) נראה דכו"ע מודו דשפיר עבדינן ס"ס אפילו בברכות (ראה כיוצ"ב בחזו"ע ברכות עמ' קצ"ב). ועוד נראה דהשתא מנהג רבים וטובים לברך כן על ים תיכון, וידוע דבמקום מנהג ל"א סב"ל (וכמוש"כ הרב תרה"ד סי' ל"ד, ועוד).

ואשר על כן נראה דלדין בני ספרד העיקר להורות כדעת מרן, דעל ים תיכון יש לברך "ברוך שעשה את הים הגדול". וידוע מש"כ מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל (ח"ב סי' ט"ו) דהעושה כדעת מרן אפילו בהלכות ברכות "אין מזניחין

אותו". זאת ועוד, בנד"ד מרן החיד"א הסכים עם הוראת מרן למעשה, וכן דעת רבים מהאחרונים. וכ"ד מרן הראש"ל זצ"ל, והוא עמוד ההוראה שבדור. וכמדומה שכן המנהג בין רוב בני ספרד. אולם לבני אשכנז, על אף שרבינו הרמ"א לא חלק בזה על מרן, ונראה שמסכים עימו, מ"מ מאחר שרוב בנין גאוני בתראי מבני אשכנז חלקו על מרן, נראה דיש להורות להם לברך על ים תיכון "ברוך עושה מעשה בראשית". וכ"ד הל"ח, מג"א, גר"א, חיי"א, קיצוש"ע, משנ"ב, ערוה"ש ועוד. ובפרט שהיא ברכה כוללת, כמוש"כ הביה"ל וערוך השלחן.

ואמנם נראה לענ"ד שאף לבני אשכנז, הנהוג לברך ברכת "שעשה את הים הגדול" על ים תיכון, יש לו על מה שיסמוך, מאחר שכן דעת מרן ורמ"א, וכן דעת העו"ת היעב"ץ ועוד רבים. וכן הכריע למעשה הגאון רבי פנחס אפשטיין זצ"ל (הביא דבריו בשו"ת בצל החכמה ח"ב סי' י"ג), וכן נטיית הרב בצל החכמה (שם סוף סי' י"ב, ועיי"ש בסי' י"ד והלאה עוד חילוקי דינים, וע' בשו"ת דברי יציב או"ח סי' צ"ה).

והרואה ים אוקיאנוס, לכו"ע יש לברך "שעשה את הים הגדול", ולא "עושה מעשה בראשית", וכן דעת מרן, וכ"כ כל האחרונים (חוץ מדעת הרב ערוך השלחן, ויחידאה היא ולא חיישינן לה)².

יב. כתב הגאון רבי מאיר מאזוז שליט"א בסוף כל המאמר וז"ל "יפה מאד". וכמדומה שמסכים